

ΜΑΓΕΙΑ ΚΑΙ ΜΑΝΤΙΚΗ

I. Η γένεση της Μαγείας

Η ανθρωποποίηση του ανθρώπου ξεκίνησε από μια σειρά θιαλογικές αλλαγές, όπως το διποδισμός και η βραχιόνωση που άλλαξαν τον καταμερισμό λειτουργίας ανάμεσα στα άκρα, όποτε τα ποδιά έγιναν το αποκλειστικό όργανο της μετακίνησης, ενώ τα απελευθερώμενά χέρια έγιναν συλληπτήριο όργανο και ταυτόχρονα και όργανο κατασκευαστικό. Η όρθια στάση που επέφερε αυτές τις αλλαγές στη λειτουργία των χεριών και των ποδιών, απέφερε και μιαν άλλη πάροι πολύ σημαντική αλλαγή: Πρόκειται για τη σφαιρικοποίηση του κρανίου, που είχε σαν αποτέλεσμα να διευρυνθούν τα εγκεφαλικά ημισφαίρια και να υποχωρήσει ο ρινικός εγκέφαλος όποτε ευνοήθηκε τό όργανο της σκέψης. Μ' άλλα λόγια οι αλλαγές αυτές στη σωματική του κατασκευή που έγιναν αλυσιδωτά, επέτρεψαν στον ανθρώπινο αυτόν να μπορεί να προσαρμοστεί στο

φυσικό περιβάλλον μ' ένα νέο τρόπο, άκρως αποτελεσματικό. Και η προσαρμογή του αυτή άρχισε να γίνεται πέρα από τον ενοτικώδη εξοπλισμό του, που ως εκείνη τη στιγμή ρύθμιζε αυτόμata τις απαντήσεις του τόσο στο περιβάλλον όσο και στις ανάγκες του. Η νέα «*ανθρωπότητα*» προσαρμογή παιδιά παια να καθορίζεται από εξω-ενοτικώδεις στάσεις και απαντήσεις που ήταν αποτέλεσμα διανοητικών αποφάσεων. Το σκεπτόμενον ον που δημιουργήθηκε, άρχισε να απαντά όχι μονάχα με το ένοτικο στα διάφορα ερεθίσματα του περιβάλλοντος, αλλά και με τη σκέψη.

Δυο είναι τα στοιχεία που άλλαξαν αποφασιστικά και ριζικά τη χών και τη συμπεριφορά του νέου ανθρώπηδη, που τον μεταστοιχίωσαν στο νέο είδος που λέγεται ανθρώπος. Τα *εργαλεία*, που είναι τα νέα επικτήτη (δημιουργήμενα από αυτόν) έωσαν ματικά όργανα, και η *γλώσσα*, ένα νέο αποφασιστικής σημασίας όργανο επικοινωνίας. αλλά όχι μονάχα επικοινωνίας, αλλά και σκέψης. Από

αυτή τη στιγμή η προσαρμογή του στο φυσικό περιβάλλον γίνεται όχι μονάχα από τα ένοτικά όπως γίνεται πέρα από τα άλλα ζωνα και όπως γίνονται και με τον ίδιο ως εκείνη τη στιγμή, αλλά ολόεν και περισσότερο με τα συμμετόχη των κατασκευαστικών του επινοήσεων και της σκέψης. Μ' άλλα λόγια δημιουργήθηκε και δημιουργείται ο πολιτισμός που είναι το πλαίσιο που δημιουργήσε ο άνθρωπος στην προσπάθεια του για κοινωνική προσαρμογή στο φυσικό περιβάλλον, όπως πολύ προσφύως τον όριος στο Γκόρντον Τσάιλντ. Είναι μ' άλλα λόγια το σύνολο των επινοήσεων του που δεν μεταδίδονται κληρονομικά με τα χρωματοσώματα, αλλά μονάχα με την ικανότητα. Ο άνθρωπος π.χ. έχει τη δυνατότητα εκ κατασκευής να μιλήσει, αλλά εάν δεν του το μάθει κάποιος, τότε δεν θα μιλήσει ποτέ. Στη περιοριστεί στην εκφώνηση άνωρθρων κραυγών και δεν θα αρθρώσει λόγο. Η γλώσσα δηλ. δεν κληρονομείται βιολογικά, αλλά μεταδίδεται μαθησιακά δηλ. πολιτισμικά.

Με τη δημιουργία της γλώσσας, του λεκτικού συστήματος σήμανσης, μπήκε αυτόμata θα λέγαμε το αίτημα της ερμηνείας του κόσμου, αφού με την ονοματοθεσία ήταν υποχρέωμένος να έρχωριζει, να ταξινομεί, να αναγνωρίζει, να ταξινομεί, να αναγνωρίζει. Κατά τη διαδικασία δηλ. της ονοματοθεσίας, δίνοντας ένα όνομα σε κάθε πράγμα που έβλεπε μόνο ήταν διαφορετικό από κάποιο άλλο, απ' τη μα έρχονται τις διαφορές κι από την άλλη υπάρχοντας διά τη σώμα στο κοινό «είδος» πραγματοποιούντας ένα τεράστιο έργο. Ταξινομούσε μέσω μας ερμηνευτική αναγνώσιμη. Παράλληλα η ονοματοθεσία των πραγμάτων είναι η ίδια μια δημιουργία μια διπλή έννοια. Με την έννοια στο κάθε λεκτικό σύμβολο είναι ένα δημιουργόμα του ανθρώπου και με την έννοια ότι από δω και πέρα, κατά κάποιο τρόπο, κάθε πράγμα υπάρχει μόνο εφόδους έχει όνομα. Ενώ πράγμα που δεν έχει όνομα είναι σαν να μην υπάρχει.

Από την άλλη μεριά, η κατασκευή των εργαλείων αύξαινε τη δύναμη του ανθρώπου και τη δυνατότητα να επιβιώνει πιο εύκολα και πιο αποτελεσματικά. Τα απελευθερώμενα χέρια του δίνουν τη δυνατότητα να χρησιμοποιεί και να επεξεργάζεται φυσικά αντικείμενα σαν οργάνα προστασίας ή επίβεσης (π.χ. ένα κλαρί, ή ρόπαλο, μια πέτρα) και σιγά σιγά από τις τυχαίες και αυδομητηριες ενέργειες, ο ανθρώπος έφθασε σε ποι συχνές, εναυσιείδη επιλεγμένες και συστηματικοποιημένες ενέργειες. Ήταν ο άνθρωπος βασίζει κρατώντας πάντοτε ένα ρόπαλο με το οποίο μπορεί να φτάσει έναν καρπό που βρίσκεται ψηλά ή να αντικρύσουει αποτελεσματικά έναν εχθρό, γιατί είναι πιο οικτρό από τη γροθιά του. Κι εών δεν μπορούν ακόμη να χαρακτηρίσουμε αυτό το ρόπαλο ως εργαλείο, εντούτοις είναι το σπέρμα του εργαλείου, γιατί έγινε το εδωματικό του οργάνο. Από αυτή τη στιγμή ο ανθρώπος έκουψε τον ομφάλο λόρω που τον συνέδεε με το ζώο κι αρχίζει να γίνεται το νέο είδος ανθρώπου, με την έννοια ότι αρχίζει να απομακρύνεται από το «φυσικό» τρόπο ζωής που καθορίζεται αποκλειστικά και ολοκληρωτικά από το ένατοκτο και τη χρήση των σωματικών των οργάνων κι αρχίζει να χρησιμοποιεί αντικείμενα και να δημιουργεί τρόπους και νούρισμα που είναι, μπορούμε να πούμε, έως από το σώμα κι τη φύση του. Το ίδιο το εργαλείο, εξαιτίας της μεγάλης αποτελεσματικότητάς του, κρύβει για τον πρωτόγονο άνθρωπο μια δύναμη μέσα του. Παράλληλα, η ολοένα αυξανόμενη

παραπτηρικότητα του ανθρώπου, τον οδηγήσει σιγά σιγά στην αναγνώριση του χρόνου μέσω της επαναληπτικότητας των φαινομένων (π.χ. η κανονική εναλλαγή μέρας και νύχτας, ή των δύο βασικών εποχών του κρύου και της ζεστοποίης) και του κύκλου της ζωής (εγκυμοσύνη, γέννηση, μεγάλωμα, θάνατος). Αυτή η κανονικότητα μέσω της επανάληψης έδωσε στον άνθρωπο τη δυνατότητα της προβλέψης, όποτε προβλέποντας τα φαινόμενα εκλαμβάνει την επιθυμητή εμφάνιση τους ως αποτέλεσμα της δικής του βλέπσης, όπως χαρακτηριστικά γράφει ο Frazer, ενώ την επανεμφάνιση ενός φοβερού γεγονότος την εκλαμβάνει ως αποτέλεσμα της επιθυμίας των εγχώριων του. Η ανακάλυψη του ημερολογίου του έδωσε τη δυνατότητα να προχωρήσει στη μεγαλύτερη ανακάλυψη στην ιστορία της ανθρωπότητας που είναι η γεωργία. Γιατί ως τότε ζόύσας ως τροφοσυλλέκτης ή κυνηγός, δηλ. ιδιοποιούσταν την τροφή του, ενώ με τη γεωργία και την κτηνοτροφία την παράγει. Κι αυτό φυσικά έχει τεράστια σημασία, γιατί ανέτρεψε τον έναντικα δρόμο που επιβίωσης και οδήγησε σ' ένα νέο τρόπο που εξαρτάται από την ανθρωπίνη επινοητικότητα και δημιουργική δράση.

Η ερμηνεία του Frazer

Η ερμηνεία της μαγείας από τον James Frazer είναι συνοπτικά το ακολούθι. Ο πρώτοντας άνθρωπος πιστεύει ότι όλα τα πράγματα είναι γεμάτα από μια μυστική δύναμη που ποικίλλει σε ένταση, γιατί ότι δε φέρνεις με τον κανονικό του συνθηματισμό, έχει ακόμη μεγαλύτερη δύναμη, η οποία μπορεί να προκαλέσει καλό ή κακό. Τη μυστική αυτή δύναμη που είναι, θα λέγαμε, ένα είδος αράροτρο ρευστού, ένα είδος μυστικού ηλεκτρικού ρεύματος που διαπερνά τα πάντα, κάθε λαός της δινεί έχεινται πάνω από τον Ιεροχωριστή ονομασία. Στην κοινωνική ανθρωπολογία αρχικά είχε χρησιμοποιηθεί ο όρος των Ιροκέζων Ινδιάνων Orenda, αλλά τελικά επικράτησε ο μελανησιακός όρος Mana που αντιτοιχεί στην ελληνική λέξη «ύναμις», όπως χρησιμοποιείται στη Χριστιανική ορολογία (πχ. Θεία Δύναμης, Δύναμις του Υψίστου, Δύναμης Κυρίου, Δύναμις). Με τη μαγική πρόδηλη την άνθρωπος επιχειρεί απ' τη μα κατατκήσει και να χρησιμοποιήσει πρός φοβόλος του αυτή τη μυστική δύναμη, κι από την άλλη κοιτάζει πάνω να φυλαχτεί από εκείνους που έχουν ισχυρή δύναμη που

μπορεί να τον βλάψει. Επειδή δεν γνωρίζει τα πραγματικά αίτια και τους φυσικούς νόμους, τους αντικαθίσταται με φανταστικούς και εξ αιτίας αυτού του γεγονότος επιχειρεί να φυλαχτεί ή να επιβληθεί, χρησιμοποιώντας μια φανταστική τεχνική και όχι μιαν αληθινή.

Δυστοιχία σας βασικές αρχές της σκέψης πάνω στις οποίες σπρέεται η μαγεία. Η πρώτη πηγάδει από τη μίμηση που υπήρξε ο κινητήριος μοχλός για την ανθρωποποίηση και είναι ότι το όμοιο προκαλεί το όμοιο (*Similia similibus curantur*), η θαυμορύθματε να το πούμε αλλώς, ότι ένα αποτέλεσμα μοιάζει με το αίτιο που το προκάλεσε. Και η δεύτερη είναι ότι τα πράγματα που κάποτε δρίσκονταν σε επαφή, εξακολουθούν να δρούν το ένα πάνω στο άλλο και μετά από τη διακοπή αυτής της επαφής. Η πρώτη αρχή μπορεί να ονομαστεί «Νόμος της Ομοιότητας» (*Law of Similarity*) από την οποία πηγάδει ο ένας μεγάλος κλάδος της μαγείας που λέγεται *Ομοιοπαθητική Μαγεία*, σύμφωνα με την οποία ο μάγος πιστεύει ότι μπορεί να προκαλέσει το αποτέλεσμα που επιθυμεί απλά και μόνον από τη μίμηση πάνω στη φύση και τις καιρικές συνθήκες, από όπου πηγάζει και η καιρική και μετεωρική μαγεία. Ο μυθικός βασιλιάς της Ήλιδας Σαλμωνεύς παρίστανε το Δία κι έχοντας δέσει χάλκινους λέβητες με ξεραμένα πετσιά πάσω απ' το άρμα του τα έσερνε λέγοντας ότι δροντάει, ενώ ταυτόχρονα πετούσε ψηλά στον ουρανό αναμένες δάδες λέγοντας ότι αστράφεται. Αν αναλογούστουμε ότι κατά την παραδοσή ήταν γιας του Αιόλου, του μυθικού βασιλιά της Θεσσαλίας και ταμιά των ανέμων, αντιλαμβανόμαστε ότι έχουμε να κάνουμε με μια καθαρά μαγική τελετουργία για την πρόκληση της δροσής. Είναι μ' άλλα λόγια ο δροσοποίης μάγος βασιλιάς. Στην Αρκαδία, μας πληροφορεί ο Παυσανίας (3,38,4), αν επικρατήσει μακροχρόνια Επρασία και αρχίσουν να έρεινονται τα σπαρτά και τα δέντρα, τότε οι ιερέας του Λύκαιου Δία προσφέρει θυσία στο νερό, προσεύχεται σ' αυτό και στη συνέχεια μ' ένα κλαδί βαλανιδιάς αναταρέζει την επιφάνεια του χωρίς να το βυθίζει μέσα στην πηγή. Με την ανακίνηση υψηλώνται, λέει, υδραστοί σαν ομήλη που σχηματίζουν συνέφει και αυτό με τη σειρά του μαζεύει τ' άλλα σύνεφα και προκαλείται δροσή. Οι Αθηναίοι, γράφει ο απθιδρόγραφος Φύλοχρός, προσφέρουν θυσία στις εποχές («ταῖς Ήραι θυσίας») βράζοντας και όχι ψήνοντας το κρέας

Συμπαθητική Μαγεία
(Όμοιοπαθητική + Μεταδοτική)

και παρακαλούν τις θεές να τους φυλάξουν από την υπερβολική ζέστη και τη έπρασις («*ἀπέργειν τὰ περισσελή καύματα καὶ τοὺς σύχνους*») και να τους δώσουν ευκαρπία με καλό καιρό και τις σωτές βροχές («*μετὸ δὲ τῆς συμμέτρου βερρασίας καὶ ύδατων ώραιών ἐκτελεῖν τὰ φυδμένα*»). Και σπίμερα, στα χωριά της Λέσβου, σε περίοδο Ερασίας, ο ιερέας, όπως ο μυθικός Σαλμούνες, διγνείει στα χωράφια και κάνει αγιασμού κρατώντας βασιλικό και ραντίζοντας το χώρα, μια μαγική επιδίωση τελετουργίας καιρικής μαγείας.

Πολλές αφρικανικές φυλές, ή φυλές Ερυθροσέριμων, πριν να ξεκινήσουν για κυνήγι ή πόλεμο, οργανώνουν με επικεφαλής το μάγο έναν τελετουργικό χορό όπου κάποιος υποδύεται το ζώο που θέλουν να κυνηγήσουν, ή ένα τήμημα της φυλής, υποδύεται τους εχθρούς, και με ένα μυικό χορό παριστάνοντας το κυνήγι ή τον πόλεμο που έχει κατάληξε την επιτυχία της φυλής (το άριο θα προκαλέσει το ομίοιο). Κι έτσι η φυλή αναχωρεί γεμάτη εμπιστούγια για το αισιοδότελο, αφού με τη μαγεία εξασφαλίσει τα ποθούμενα. Ανάλογα έθιμα συνδέονται στηρμένη στην πατριδα, μας, όπου στις αιώνωρτες ή τις θύρες των σπιτιών κλαδούς ελήνας ή δάφνης την πρωτοχρονιά, έθιμο που είναι θυλαντίνο, και συμβολίζει τη μετάδοση ζωής στον καινούργιο χρόνο μας και τη ελπία και η δάφνη είναι αειβαλή φυτά και έχουν μέσα τους κατά την πρωτόγονη αντίληψη το στοιχείο της ζωής και της αθανασίας, αφού δεν είναι φυλλοβόλα. Επομένως όλη τη χρονιά θα υπάρχει βλάστηση, δηλ. λωγ. Η δεύτερη αρχή της μαγειάς μπορεί να ονομαστεί «Νόμος της Επαφής ή της Μεταδοτικότητας» (Law of Contact or Contagion) από την οποία προγέτει ο δεύτερος μεγάλος κλάδος της μαγείας που λέγεται **Μεταδοτική Μαγεία**, σύμφωνα με την οποία ο μάγος πιστεύει πως οι διπότεροι κάνει πάνω σε ένα πράγμα, θα προκαλέσει

το ίδιο αποτέλεσμα και στο πρόσωπο με το οποίο το αντικείμενο αυτό βρισκόταν κάποτε σε επαφή. Και είναι γνωστές οι τελετουργίες της ερωτικής μαγείας, που οι μάγισσες ζητάνε να τους φέρουν τρίχες από τα μαλλιά του πρόσωπου που ο πελάτης θέλει να καθυποταξεί στη θέληση του, η ρούχα, συνήθως εσωρούχα, πάνω στο οποία κάνει τα υποτιθέμενα μάγια για να μεταφέρθουν στο πρόσωπο. Το στεφάνωμα των νικήτων των ολυμπιακών αγώνων με ελρή είχε αυτή την εννοία, ότι δηλ. έρχεται σε επαφή με ένα αειβαλές φυτό και πάρει τη δύναμη αυτή. Η ευλογία με το άγγιγμα του χεριού έχει παρόμοια σημασία, γιατί με την επαφή εξασφαλίζεται η μεταβίβαση της δύναμης. Το φίλαντα των εικόνων και γενικά το άγγιγμα ειρηνών αντικείμενων έχει την άννυμα σε πάρουν μέσω της επαφής τη θεία δύναμη για προστασία.

Ο Ομοιοπαθητική Μαγεία στηρίζεται στη σύνδεση των ιδεών μέσω της ομοιότητας, ενώ η Μεταδοτική Μαγεία στη σύνδεση των ιδεών μέσω της μεταδοτικότητας. Το λάθος της Όμοιοπαθητικής Μαγείας έγκειται στο ότι εκλαμβάνει τα πράγματα που μοιαζόνται μεταξύ τους ως ίδια, ενώ το λάθος της Μεταδοτικής Μαγείας είναι, ότι θεωρεί πως τα πράγματα που καποτε δρισκούνται σε επαφή, στην πράξη ίδιων και οι δυο αυτοί κλαδοί της μαγειάς συγχέονται και συνιδάζονται, όποτε μπορούν συμβατικά να ονομασθούν **Συμπαθητική Μαγεία**, μας και οι δύο τους θεωρούν ότι τα πράγματα δρουν την ένα πάνω στο άλλο επειδότεως, μέων μάς μωστικής συμπάθειας, κατά την οποία η μαγική ενέργεια μεταδίδεται μέσω μας αργάτες γέφυρας που τα διασυνδέει. Μέσα απ' αυτή την αυτοπάτη, ότι φανταστεί ο άνθρωπος το εκλαμβάνει ως πραγματικότητα, γιατί σ' αυτή την πρώην φάση ανάπτυξης της ανθρωπότητας είναι φοβερό δύσκο-

λο γι' αυτόν να κάνει διάκριση ανάμεσα στο φανταστικό και το πραγματικό που τα ταυτίζει. Τα ονειρά ή οι παραισθήσεις από οργανικές διαταραχές ή τη χρήση παραισθησιογόνων φυτών ή ουσιών θεωρούνται πραγματικότητα. Ετοι ο άνθρωπος αντικαθιστά το πραγματικό με το φανταστικό (Ficta pro veris). Το παραδείγμα της ερωτικής μαγείας που πρανεφερόμενη είναι πολύ διαφωτιστικό. Ο μάγος κάνει μια κούκλα που υποκομβίσται το πρόσωπο που επιθυμεί να βλάψει ή να καθυποτάξει στη θέληση του και στιδηπότε κάνει σ' αυτή πιστεύει ότι θα γίνει στο πρόσωπο βάσει της μαγικής αρχής το ομώνιμο προκαλεί το ομόιο (ομοιοπαθητική μαγεία). Αν τώρα βάλει πάνω στην κούκλα και ένα ύφασμα από τα ενδύματα που φορούσε το άτομο από το οποίο γίνονται τα μάγια, ή μερικές τρίχες από τα μαλλιά του, ή στιδηπότε άλλο που προσέρχεται από το ουμά του ή με αυτά που εκείνο ήρθε σε επαφή, τότε, ότι κάνει αυτά πιστεύει ότι θα μεταφέρουν και στον πρών κάτοχό τους μας και λειτουργούν σαν ένα μεταφορικό όχημα διασύνδεσης (μεταδοτική μαγεία). Τα μάγια πάνω στην κούκλα και τα αντικείμενα που πρόσερχονται από εκείνουν που επιθυμεί να βλάψει, συνιστούν ένα κράμα των δύο μορφών μαγειάς και αυτό είναι η συμπαθητική μαγεία.

Συμπαθητική Μαγεία
Sympathetic Magic
(Νόμος της Συμπάθειας)

Το σύστημα της συμπαθητικής μαγείας δεν συνιστάται μονάχα σε θετικές εντολές που δίνει ο μάγος ας προς το οι θέλει να γίνει. Περιλαμβάνει και μια ολόκληρη σειρά από οργανικές εντολές και απαγορεύσεις που λένε τι δεν πρέπει να κάνει κάποιος. Οι θετικές εντολές είναι γητείες, ενώ οι αρνητικές είναι τα ταμπού ντιατάσια αλλά από μια ειδική εφαρμογή της συμπαθητικής μαγείας και των δύο βασικών νόμων της. Είναι μια άλλη λόγια μια αρνητική εφαρμογή της πρακτικής μαγείας. Η θετική μαγεία λέει «κάνε», ενώ το ταμπού διατάσσει «μην κάνεις». Σε τελευταία ανάλυση η μαγεία είναι ένα λαθεμένο σύστημα ερμηνείας του κόσμου και λαθεμένη πρακτική για την επιβολή μας πάνω

σ' αυτόν. Και είναι, κατά τον Frazer, λαθεμένη όχι μονάχα θεωρητικά, σπότε η μαγεία δεν είναι τίποτε άλλο από μια φευδοεπιστήμη, αλλά και πρακτικά, σπότε η μαγεία είναι μια φευδοτεχνική, είτε ως θετική μαγεία ή γοητεία, είτε ως αρνητική μαγεία ή ταυτρό.

Η πρωτόγονη κοινωνία ασκεί τη δημόσια μαγεία μέσω του μάγου, που συνήθως είναι μελος ειδικευμένου γένους μάγων κληρονομικών. Ένας βασικός κλάδος της δημόσιας μαγείας που αποβλέπει στο φύλος ολόκληρης της ανθρώπινης ομάδας είναι η εποική μαγεία για την οποία μήλασμα και από την οποία πηγάδει το Θείο Δράμα, ένων άνως κλάδος είναι η προστατευτική μαγεία. Με το σπάσιμο του γένους σε μικρότερες υποομάδες, όπως είναι οι οικο- (εκτεταμένες δηλ. οικογένειες) η δημόσια μαγεία υποχρεώνται και αναπτύσσεται η ιδιωτική μαγεία, που ασκείται από ειδικευμένα πρόσωπα που έχουν σαν στόχο την ευδόνη των σκοπών του απόμου και την προφύλαξη του από τους κινδύνους, και τη Μάρη μαγεία που έχει σα ασκόπια να ικανοποιεί τα αιμφερόντα του απόμου που την κάνει ή τη ζητάει μέσω της ζημιάς που προκαλεί στους άλλους ή ακόμα και μεσω του διαμούντη της θέλησης τους και της καθηπτάσεως τους. Από τα βασικά στοιχεία της μαγείας είναι τρία. 1) Ο όχος ή η φωνή, όπως είναι οι ασύνθητοι μαγικοί φθόγγοι, οι επώδεις, τα έρκινα, οι ευχές, οι καταρές, η ευλογία, ο όρκος, που στρέζονται στην αρχή που λέει ότι το ομοίο θα προκαλέσει το ομοίο και επιπλέον δείχνουν πάσο συμφυτό με τη γέννηση της γλώσσας είναι η ιερολογία της μαγείας, μιας και η λέξη δίνει ύπαρξη σε ένα πρόγαμα και κατά κάποιο τρόπο το δημιουργεί. Αποτελεί τη φαντασματική υποκατάστασή του. Όλες οι ευχές που λέμε καθημενά σήμερα και αποτελούν στοιχείο της καλής συμπεριφοράς (πχ. καλημέρα, καλωνύχια, περαστικά, καλό ταξίδι, καλή χρονιά, καλή επιτυχία κλπ.) είναι στο βάθος μαγικές ευχές που αρχικά εκφωνούνται όχι για λόγους ευγενείας και καθόλου συμβατικά, αλλά κυριολεκτικά για την επίτευξη ενός επιώμυτου αποτελέσματος μέσω της ευχής.

2) Η κίνηση που πηγάδει από τη μητρική διάθεση και ικανοποιεί του ανθρώπου και η οποία αποτελούν μεζι με τις εκφράσεις το εξωλεκτικό κανάλι πικονιωνίας, από όπου κατά τα φαινόμενα γεννήθηκε το λεκτικό σύστημα επικοινωνίας. Στην κίνηση υπάγονται οι μητρικοί χοροί, οι πούνες, τα μιμοδράματα ή μάκας που αποτελούν και την πηγή του

θεάτρου. Στην κίνηση ανήκουν ακόμη ο μαγικός κύκλος των οποίο σχηματίζουν με διάφορους τρόπους για λόγους προστατευτικούς πχ. ακόμη και σπηλιά τη Μεγάλη Παρασκευή η πομπή του επιταφίου κάνει έναν νοτόπιο κύκλο γύρω από όλο το χωρίο ή τη συνοικία, με σκοπό τη χραέντας αράτου προστατευτικού κλίον από το κακό. Στην Κύπρο πρόσφατα, είδα σ' ένα χωρίο, μια εκκλησία δεμένη με σχοινι και σε εργάτη που γιατί το έκαναν αυτό, η απάντηση ήταν πως μέσα σε μια θυμόδαμα πέθαναν τρεις άνθρωποι κι αυτό έδεσσαν την εκκλησία για να σταματήσει το κακό. Προκειται για την πάρα πολύ γνωστή τελετή του περισχωνισμού των ιερών, που έκαναν και οι αρχαιοί Έλληνες για λόγους αποτροπακούς του κακού. Στην κίνηση ανήκει ακόμη και η ευλογία με το κούνιμα του χεριού, ή σταυρούς που κάνουν με το χέρι, ή το σταύρωμα από μακριά αυτών που φεύγουν για να μείνουν ασωι, ή το σταύρωμα που μαζεύουν κλπ. Και 3) Τα σύνεργα, όπως τα μαγικό ραβδί που έχουν πάντα οι μάγισσες στα παραμύθια, ή η Κίρκη με το οποίο αλλάζει τους ανθρώπους σε ζώα και το οποίο κατά τα φαινόμενα έχει την καταγωγή του στο ρόπαλο ή το εργαλείο που περικλείει μια φωβερή δύναμη κι έκανε τον άνθρωπο απέριως που διανοτά από ότι ήταν με το γυμνό χέρι, οι μεθυστικές ουσίες που προκαλούν ενορατισμό και παρασιθησίες, τα λιβαντά κλπ. Βασική, η αντιλήψη για τη μαγική τους δύναμη, έπιπλας τόσο από την ανακάλυψη των εργαλείων όσο και από τις παρασιθησίες που προκαλούν οι μεθυστικές ουσίες και αποτελούν μια δεύτερη πραγματικότητα. Με την πάροδο του χρόνου και όσα η παραπτηρικότητα του ανθρώπου αύξαινε, ινιαχώνταν ο ορθολογισμός, όποτε ο ανθρώπως διαπιστώνει τη μαγεία και τη λύση την αποδίδει τώρα σε αράτρες δυνάμεις που κυρεύουν τον κόσμο. Στους Θεούς. Έται γεννήθηκε η θρησκεία και εδώ ακριβώς έγκειται και η βασική διαφορά της μαγείας από τη θρησκεία. Ο μάγος δίνει διατάξεις γιατί πιστεύει ότι αυτός έχει τη δύναμη και μπορεί να επιβαλεί πια δική του θέληση, ενώ αντιθέτως ο ιερέας λειτουργεί ως ένας ένδιαμεσός, ως ένα medium, ανάμεσα στον άνθρωπο και τον ή τους Θεούς που καθέκουν τη δύναμη. Είναι ένας μεσαλάθητης. Ο μάγος διατάζει ενώ στοιχεία προσευχεται, γιατί η μεν μα-

γεία λειτουργεί με προσταγές, η δε θρησκεία με προσευχές και ικεσίες, πράγμα που αποτελεί και τη θεμελιώδη διαφορά ανάμεσα στη θρησκεία και τη μαγεία. Κατά τον Frazer που είναι οπαδός της εξελικτικής σχολής, παντού η ανθρώποτη πέρασε από τρία διαδοχικά στάδια. Από το στάδιο της μαγείας και της πρόληψης που είναι και το αρχαιότερο, από το στάδιο της θρησκείας που εκτόπισε τη μαγεία ανακρατώντας άνως πλήθη από στοιχεία της μαγείας και τελικά φθάνει στο στάδιο της επιστήμης και του ορθολογισμού. Η μαγεία και η επιστήμη έχουν μια εξαιρετικά σημαντική ομοιότητα. Και οι δύο αποτελούν προσταθείς για να ελέγχουν τον κόσμο, και οι δύο τρέφουν μια βαθύτατη ποστή στην τάξη και ομοιομορφία της φύσης, και οι δύο πιστεύουν στην υπαρξή γενικών αμετακίνητων φυσικών νόμων. Και οι δύο τέλος πιστεύουν στη δύναμη του ανθρώπου να ελέγχει τον κόσμο μέσω του ελέγχου των φυσικών νόμων και των φυσικών δυνάμεων. Παρόλο μάτια που η μαγεία και η επιστήμη έχουν στο βάθος την ίδια αντιλήψη, εντούτοις έχουν μια ουσιαστική διαφορά κολοσσιαίας ομηρίας. Η μαγεία στηρίζεται όπως προαναφέρθηκε σε δύο λαθεμένους νόμους, στους νόμους της ομοιότητας και της μεταδοτικότητας, που αποτελούν τελικά λαθεμένα συσχετισμού αιτίας και αποτελέσματος δηλ. λαθεμένη εφαρμογή του νόμου της αιτιότητας.

Οι ερμηνείες του Malinowsky, του Thomson και του Thorndike

Ο Bronislaw Malinowsky στο έργο του Magic, Science and Religion (Ν. Υόρκη 1961) έδωσε μια διαφορετική ερμηνεία, αρνούμενος την άποψη του Frazer, ότι δηλ. η μαγεία είναι φευδο-επιστήμη και φευδο-τεχνική και υποστηρίζει την αποψη ότι η μαγεία ως εκφραστικός συμβαλίσμος, έχει καθαρτικό χαρακτήρα και λειτουργεί με στόχο την ανακούφιση από τη γήρας. Οι ανθρώποι, κατά τον Malinowski, δεν καταφέγγουν στη μαγεία εξαιτίας της έλλειψης επιστήμης, αλλά το κάνουν αυτό για να ασχοληθούν με θέματα που δρίσκονται πέρα από τις ικανότητες και τις δυνατότητες της τεχνολογίας. Ο Τόλωτς Τόμος επισημαίνει ότι η μαγική πράξη είναι ουσιαστικά μητρική και καθώς η εργασία αρχικά ήταν μημητική, ως εξέλιξη εκείνης

της ενσυνειδήτης μίμησης που ο άνθρωπος κληρονόμησε από τα πρωτεύοντα, μπορούμε να πούμε πώς η μαγεία ξεκίνησε από το προτέος της εργασίας της οποίας ήταν η υποκειμενική πλευρά. Η μαγεία δηλ. χρησιμεύει ως μια φανταστική τεχνική παραγωγής που συμπληρώνει τις αδυναμίες της πραγματικής τεχνικής, οι δε μόνοι άρχισαν σαν μια προφορική και μόνο συνοδεία της μαγικής πράξης και σιγά σιγά εξελίχτηκαν σε μιαν υποτυπώθη θεωρία της πραγματικότητας.

Ο *Thordike* συνδέει τη μαγεία στένα με την ιστορία της σκέψης και θεωρεί ότι ήταν μια λειτουργική τέχνη αλλά και ένα σύνολο ίδων ή δογμάτων που αντιπροσώπευαν έναν τρόπο θέασης του κόσμου. Πολλές φορές αυτή η πλευρά της μαγείας, σημειώνει, διαφέρει από τους ερευνητές, που θεωρούν τελικά τη μαγεία απλά και μόνον ένα άθροισμα τελετουργιών και επιτευγμάτων. Έως όπου όμως οι πράξεις αυτές βασιστούν πάνω με κάποια φανταστική, εμπρέβη και λογική σκέψη ή σχετιστούν με αυτήν, τις ενέργειες του πρώμου ανθρώπου δεν μπορεί να τις ξεχριστούσε αν είναι θρησκευτικές, ή επιστημονικές, ή μαγικές. Οι καστόρες ρίχνουν φράγματα, τα πουλιά κτίζουν φωλιές, τα μερμήκια κάνουν ανασκαφές και στοές, άνως δεν έχουν μαγεία, όπως οι ακρίβως δεν διαθέτουν επιστήμη ή θρησκεία. Η μαγεία προϋποθέτει μια πνευματική κατάσταση και έτσι μπορεί να εξεταστεί από τη σκοπιά της ιστορίας της σκέψης. Με την πάροδο του χρόνου καθώς οι μορφωμένοι έχαναν την πίστη τους στη μαγεία, το τελευταία υποδιάλιπτο και έμεινε της δοσειών και τις πρακτικές των αμαδών και αφελών. Αυτός ο όρος ακρίβως της μαγείας χρησιμοποιήθηκε από τους ανθρωπολόγους για ανάλογες πρακτικές και έννοιες πρωτόγονων ανθρώπων ή «αγριών».

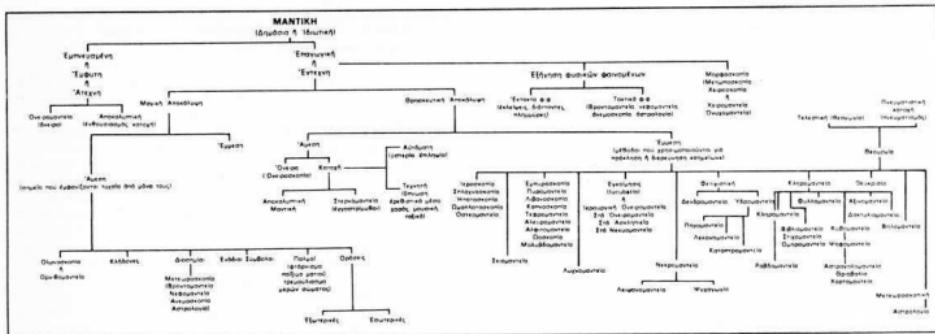
Ο *Combarieu* θεωρεί ότι ο μαγικός ψαλμός που χρησιμοποιείται οικουμενικά σ' όλες τις περιπτώσεις της πρωτόγονης ζώης, αποτέλεσε και μέσω της θρησκευτικής ποίησής την πηγή της σύγχρονης μουσικής. Αν και ο μάγος ώλειν χωρίς να έχει οποιαδήποτε ιδέα περί αισθητικής κι ούτε έχει ένα ακροστό με καλλιτεχνικές απαιτήσεις, εντούτοις οι γητείς του περιέχουν σε εμβρυακή κατάσταση όλα εκείνα τα στοχεία που μεταγενέστερα συνιστούν την τέχνη της μουσικής. Ο *Huvelin* έδειξε ότι η ποίηση, οι πλαστικές τέχνες, η ιατρική, τα μωμοτατικά, η αστρονομία και η χημεία έχουν ευδιάκριτα μαγικές πηγές, ακόμη και το δίκαιο.

Υπήρχε βέβαια μια αντίδραση ενάντια σ' αυτή την τάση, που θεωρούσε ότι η ζωή του πρωτόγονου ανθρώπου είναι φτιαγμένη εξ ολοκλήρου από μαγεία και που αντίγραψε κάθε φάση του πολίτη που σε μια μαγική αρχή. Εντούτοις ο *Marett* θεωρεί ότι η μαγεία έχει πολύ μεγάλη σημασία και αεία από ότι ο πολέμος ή η εκμετάλλευση των συνανθρώπων μας. Η άποψη του *Thordike* είναι ότι η μαγεία και η πειρασμική επιστήμη μπορεί να γίνουν καλύτερα κατανοτήπες εάν τις συνεξετάσουμε. Κατά τη γνώμη μου, η προέλευση της μαγείας θα πρέπει, όπως τόνισα και πιο πριν, να αναζητήσει στη διάκοσια της ανθρωποτοπίης του ανθρώπου μέσω της επινόησής της γώλωσας και της κατασκευής εργαλείων. Η γλώσσα σχετίζεται αμεσά με το φαινόμενο της αλλοτριωσίας. Για την ακρίβεια, η λειτουργία της αγ. αποτελεσματικού οργάνου σήμανσης και επικοινωνίας, στορίκητες κα σέ ένα είδος αλλοτριωτισμού ήταν οι «αντικείμενο», υποκατέστησε ιδεάτος το πραγματικό αντικείμενο του οποίου είναι η πυκτική - φαντασματική υπόσταση (υποκατέστησε δηλ. το «υποκείμενο», το άντον συν. Εξαίτιας αυτής της ακρίβως της αποτελεσματικής ικανότητας να υποκαταστά, μπροσέσε να λειτουργήσει ως μέσο σήμανσης και επικοινωνίας. Έτσι η λέξη δεν αποτελεί μονάχα μια δημιουργία, αλλά είναι και μια πραγματικότητα στο ιδεατό πεδίο, η οποία υποκαθίστα την υλική πραγματικότητα. Εδώ ακρίβως, κατά τη γνώμη μου, δρισκεται και η αρχή της μαγείας, ιδιαίτερα εκείνης που σχετίζεται με τις λέξεις, τις προσταγές, τις ευχές, τις κατάρες, το οποίο κάτι. Άλλη η γλώσσα γεννήθηκε μαζί με τις χειρονομίες και γενικά τις «ωματικές εκφράσεις», που αποτελούν ένα αποτελεσματικό πρωτόγονος εξελκτικό σύστημα σήμανσης. Στην πρώτη μάλιστα φάση, όταν δηλ. αποκαθίστατο η λεκτική σύμβαση με την ονοματοθεσία, σταν δηλ. αποκαθίστατο η συμφωνία ότι λέγοντας την τάξη λέξη θεννούμε όλοι το τάξη πρόγραμμα με αυτό το αυθωρέα επιλεγμένο πυκτικό λεκτικό σύμβολο, η συμφωνία αυτή μιας και δεν υπήρχε ακόμη γλώσσα, βασικό αποκαθιστήτικο μέσω των εκφραστικών περιγραφικών κινήσεων που μιμούνται και ταυτόχρονα εξηγούνται. Γι' αυτήν και η μαγεία είναι αράρτηα συνδεδεμένη με τις εκφραστικές μημητικές κινήσεις του οώματος (πηγή του θέατρου ουσιαστικά και του χορού), του προσώπου, των άκρων. Παράλληλη η κατασκευή εργαλείων, των

εξωσωματικών αυτών οργάνων, έδινε τη δυνατότητα στον ανθρώπο να επιβάλλει τη θέληση του και τη δύναμη του στον περιβάλλοντα κόσμο. Αυτά καθεστά τα εργαλεία περικλείουν από μόνα τους μια «δύναμη» που εκδηλώνεται με τη χρηση. Από δύο πτυχές και η χρησιμοποίηση οργάνων στη μαγεία και ιδιαίτερα του ραδίου που είναι σε ευείδια γραμμή απόγονος του πρώτου «εργαλείου» του ανθρώπου που ήταν το ρόπαλο, όταν ο πρωτόγονος κατάλαβε ότι με αυτό γίνεται πολύ πο δυνατός από ότι είναι κι έτσι το έκανε αναπόσπαστο συντρόφο του. Ουδιατικά απότομα έγινε κανονιόρυθμο πανίσχυρο εξωσωματικό χέρι. Συνεπώς τη χρήση οργάνων στη μαγεία πηγάζει από το γεγονός, ότι τα «εργαλεία» έχουν μια αληθή δύναμη και δίνουν δυνατότητα επιβολής πάνω στη φύση, στα ζώα, στους άλλους ανθρώπους. Η μαγεία χρησιμοποιείται, για την ακρίβεια επεκτείνει, τη δύναμη της τεχνικής και της γλώσσας πολιού πέρα από την πραγματική δύναμη και ικανότητα που έχουν εκείνη το δοσμένη στηγυμή. Και μάλιστα την επεκτείνει στο απέναντι, μας και λειτουργεί μέσα από το πεδίο της φαντασίας, της επιμνίας και της επίλειψης. Με αυτή την έννοια θα πρέπει να δούμε ότι υπάρχει ένα τερόστιο **ψυχολογικό υποδάρο**, που στηρίζει και γεννά τη μαγεία και είναι αυτό που συνδέεται με τις επιθυμίες μας για επιβολή και επιδίωση, στηριζόμενο κατόπιν τρόπο πάνω στο διόμυδο συναισθήματος του φόβου και της επίλειψης, που όπως λέει ο Λουκιανός, ο βίος των ανθρώπων δυνατεύεται από αυτούς τους δύο μέγιστους τυραννών («τόν των ανθρώπων που δυοις τουτοις μεγίστοις τυραννούμενον, επίλειψος & φόβον»). Γι' αυτό πιστεύω ότι η πρόληψη επιβιώνει στις μέρες μας, όχι μονάχα αποκλειστικά εξαιτίας της αγνοίας, αλλά και γιατί ενισχύεται από τους ψυχολογικούς μηχανισμούς άμυνας του εγώ μας,

2. Η Μαντική

Η Μαντική ανήκει στο προεπιστημονικό στάδιο του στοχασμού και έχει την προέλευση της στη μαγεία από την οποία αποκόπηκε στη φάση που η τελευταία ένθετα σε διεσδέδημο, μη μπορώντας να δώσει λύσεις και απαντήσεις στις αγωνίες των ανθρώπων. Με τη δημιουργία των Θεών και της θρησκείας, με τη δημιουργία δηλ. της αντιλήψης ότι πάνω και έων από τον ανθρώπο υπάρχουν δυνάμεις αιώνιες, υπέρτερες και αράρτηες

που εξουσιάζουν τον κόσμο, διαμορφώθηκε και η μαντική, που από μίαν αποψη όποτελει μια μεταστοιχείωση της μαγείας. Στην ουδιά είναι ένα ιερόδιο, που από τη μαγεία ανάκριτης της τεχνικής, ενώ από τη θρησκεία καθορίζεται η όλη λειτουργία και ιδεολογία της, γιατί η ανήνευρη του γνώστου που είναι και ο ακοπός της μαντικής, γίνεται μέσω των θεών, ή των σπηλιών που εκείνοι διδουν στους ανθρώπους, είτε άμεσα είτε έμμεσα, είτε κατά τρόπο ασφή, είτε κατά τρόπο αληγορικό και συμβολικό, όπότε σ' αυτή την περίπτωση χρειάζεται ειδική αποκρυπτογράφηση. Και σ' αυτή την ειδική αποκρυπτογράφηση, χρειάζονται ειδικά χαρισματικά πρόσωπα που είναι κατοχοί της ειδικής τεχνικής. Τα πρόσωπα αυτά είναι οι μάντεις και είτε έναντι έμφυτη την ικανότητα να συλλαμβάνουν και να ερμηνεύουν τα «μηνύματα» (τα σημεία) των Θεών, είτε μαθαίνουν αυτή την τεχνική. Οι μάντεις που ανήκουν στην πρώτη κατηγορία είναι εκπρόσωποι του πρώτου είδους μαντικής που λέγεται «φυσική ή άτεχνη» και διδάσκεται αλλά εκδηλώνεται κατακόντα μέσω της «ΚΑΤΟΧΗΣ» του απόμου αυτού ή ανά θεό ή ένα πνεύμα όπως πιστεύεται, ενώ οι μάντεις που ανήκουν στη δεύτερη κατηγορία εκπρόσωπον το δεύτερο είδος μαντικής που λέγεται «έντεχνη ή επαγγελματική». Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν η Πυθία, η Κασάνδρα, ή η Σιβύλλα, ενώ στη δεύτερη ο Κόλχας, ο Τειρεσίας κ.α. Η αυξημένη παραπρητικότητα του ανθρώπου, τον οδήγησε στην ανακάλυψη της έννοιας του χρόνου και της αιτιασικής αλληλουχίας και διασύνδεσης των φαινομένων μέσα στο χρόνο. Η ικανότητα και δυνατότητα πρόθλεψης τακτά επαναλαμβανόμενων φαινομένων, οδήγησε κατ' αρ-

χήν στη ψυχολογική ανάγκη πρόβλεψης και γνώσης του μέλλοντος, που τόσο ζωτική σημασία έχει για τον ανθρώπο. Άλλ' όχι μόνο του μέλλοντος. Αφού μπορεί να γνωρίζεται το μέλλον (ηδ. το άγνωστο), με τον ίδιο τρόπο θα μπορείται να γνωρίζεται και το παρελθόν και το παρόν. Ο θεμέλιος λίθος της ιδεολογίας της μαντείας είναι αναντίρρητα ο νόμος της αιτιότητας, σύμφωνα με τον οποίο για κάθε πράγμα υπάρχει η αιτία που το προκάλεσε, οπότε και η πρόγνωση καθίσταται δυνατή, εφόσον κάποιος μπορείσει να διαγνώσει τις διασυνδέσεις των αιτιών, όπως χαρακτηριστικά γράφει ο Πλούταρχος. Στο ίδιο σημείο ο Πλούταρχος ορίζει τη μαντική ως «τέγχη περὶ το μέλλον των παρόντων ή παρηγένεων». Κι ο Κικέρων στο περιώφθαλμο του *De Divinatione* ορίζει τη μαντική ως την πρόβλεψη και προσαίσθητη εκείνων των πραγμάτων που θεωρούνται τυχαία. Ο Πλάτων στο Φαιδρό την ορίζει ως «τὸν γε τῶν οὐρφρόνων ήσησαν το μέλλοντος διὰ τὸ ὄρθινον καὶ τῶν ἀλλών σημείων». Κι ο Αριστοτέλης ορίζει τη μαντική ως την πρόβλεψη και την προσαίσθητη εκείνων των πραγμάτων που θεωρούνται τυχαία. Ο Πλάτων στο Φαιδρό την ορίζει ως «τὸν γε τῶν οὐρφρόνων ήσησαν το μέλλοντος διὰ τὸ ὄρθινον καὶ τῶν ἀλλών σημείων». Οι ιδέες της επιστήμης «ελάπθηση», «Όμως δολιά αυτοὶ οιροί εἶναι ατελεῖς καὶ γειτονεῖς τῷ λόγῳ όχι απόλυτα ορθοί, γιατὶ η μαντική διένει αφορά μόνχα το μέλλον, αλλά καὶ το παρελθόν καὶ το παρόν. Είναι αυτὸς που χαρακτηριστικά γράφει ο Ομῆρος μιλώντας για τον Κάλχα, ὅτι δηλ. αποκαλύπτει τὸ τένατον, τά τ' ἔσσομενα πρὸ τ' ἔστα» (Ιλ. I. 70 «κι ὅλα τα κάτεχε, μελλούμενα καὶ τυρίνα καὶ πρώτα μεταφράζουν οι Καζαντζάκης, Κακρίδης). Αυτό τον ορθό ορισμό της μαντικής κάνει ο Πλάτων στον Τίμαιο (71E-72A). Μ' αυτή την έννοια ορθό της *Flacelière* ορίζει τη μαντική ως υπερφυσική γνώση εκείνου που

διαφορετικά θα παρέμενε άγνωστο. Κατά τον Κικέρωνα υπάρχουν δύο είδη μαντικής, η φυσική και η έντεχνη. Έτσι αποδέχεται ουασιστικά τη διάκριση που κάνει ο Πλάτων στο Φαιδρό, όταν αφ' ενός έχεχιρίζει τη θεία μανία που καταλαμβάνει την Πυθία ή τις ιέρειες του μαντείου της Δωδώνης ή τη Σιβύλλα, όποτε με τη θείκη κατοχή προφτέυσιν ωστά και οπουδαία, ενώ όταν βρίσκονται στα συγκαλά τους αποδίδουν είτε λιγό είτε καθόλου και αφ' επέρου τους μάντεις που χρηματοποιούν τον ορθό λόγο και ερευνούν με αυτούς τα μελλούμενα με τη μελέτη των πηγών ή άλλων σημείων. Η έντεχνη ή επαγγελματική μαντική είναι σαφώς μεταγενέστερη, ενώ η πρώτη που λειτουργεί με την κατοχή και τον ενθουσιασμό (τη θείκη μανία) είναι να αδιδάκτη που προγηγήθη. Η λατινική λέξη για τη μαντεία (*Divinatio*) επισημαίνει ο Κικέρων ότι προέρχεται από τη λέξη *Divi* που σημαίνει θεοί. Στην κατηγορία της έντεχνης μαντικής, ο ίδιος οισυγγράφεις κατατάσσει τους οιωνοσκόπους, τους αστρολόγους, τους μάντεις σημείων και τεράτων (κεραυνών, αστραπών κλπ.), ενώ στην κατηγορία της στεγνής ή φυσικής μαντικής, κατατάσσει τις προειδοποιήσεις των ονείρων ή τα μηνύματα απόμου που βρίσκονται σε κατάσταση μανικής κατοχής. Το είδος της άτεχνης ή φυσικής μαντικής είναι μια έμφυτη θα λέγαμε ικανότητα προφτείας κι αποτελεί ένα είδος χαρισμάτων, ενώ η έντεχνη μαντική εκμανθάνεται Φυσικά στην περίπτωση αυτή απαιτείται μια κάποια χαρισματική διάθεση, ενώ παρόλη παράρτημαν και κλαδοί της άτεχνης μαντικής που με την άσκηση περνάνε στην έντεχνη. Η έκταση, η καταλήψια ή η παράκρουση ορισμένων απόμου, που οφείλεται σε κάποια

οργανική ανωμαλία (επιληφία, πυρετός κλπ.), οδηγούν σε παραισθήσεις όπου το πρόσωπο έχει οράματα ή φανταστικά ακούσματα, τα οποία όμως εκλαμβάνονται ως αληθινά και κατά συνέπεια απ' αυτή την δήθεν πραγματική εμπειρία δίνονται εξηγήσεις για το άγνωστο παρελθόν, παρόν του ή μέλλον που ιδιώθηκε ή ακουστήκε. Η έντεκχνη μαντεία πρέπει αυτή τη μέθοδο πρώγωση του μελλοντούς ή διαλέκυνσης του άγνωστου με την πρόκληση μέθης, έκστασης ή παράκρουσης μέσω μεθυστικών φιών, καπνών, παραισθησιογόνων ή και εκστασιακού χορού. Το ηνεύριο στάθμης ένας σημαντικότατος παράγοντας για τη διαμόρφωση της ιδέας της ψυχής και της ύπαρξης ενός αράτου διπλού που μπορεί να αποχωρίσται από το οώμα και να ταξιδεύει, είτε μέσα στο χώρο είτε μέσα στο χρόνο, ερχόμενος σε επαφή με άλλες ψυχές που γνωρίζουν πράγματα που έχουν συμβεί ή προβλέπουν τα μελλούμενα. Ο Κικέρων γράφει, ότι οι Στωικοί προσθεύουν πιος κατά τον ίντον τη ψυχή λευτερώνεται από το δεσμό των αισθήσεων και του οώματος, και τότε αναθυμάται το παρελθόν, κανονεί το παρόν και προβλέπει το μέλλον. Ο στωικός Ποσειδώνιος, που υπήρξε δάσκαλος του Κικέρωνα, υποστηρίζει ότι υπάρχουν τρεις τρόποι κατά τους οποίους οι άνθρωποι ονειρεύονται ως αποτέλεσμα θεϊκής παραμήτης: 1) Η ίδια η ψυχή έχει την ικανότητα να μανεύει εξαιτίας της συγγενείας της με τους θεούς. 2) Ο αέρας είναι γεμάτος από αθανάτες ψυχές που γνωρίζουν. Και 3) Οι ίδιοι οι θεοί συνδιαλέγονται με τους ανθρώπους κατών του υπόν. Παράλληλα ο Ποσειδώνος προσδιορίζει τρεις πηγές της μαντηΐκης: το θεό, την Ειμαρμένη και τη Φύση. Κατ' αυτόν υπάρχει η θεϊκή ψυχή που κυβερνά τα πάντα και απόρροια την είναι η ανθρώπινη ψυχή. Και οι δύο είναι αιώνιες και θεικές και μεταξύ τους υπάρχει μια συμπάθεια και ένας σύνδεσμος που επιτρέπει την αληθευτικότητα, μόνον στην ανθρώπινη ψυχή αποδεδεύεται από της αλυσίδες του οώματος, όπως συμβαίνει στην περίπτωση του ίντου ή της έκστασης: Με τον όρο Ειμαρμένη ουσιαστικά συνεοί το νόμο της αιτιότητας, γιατί λέει ότι είναι η μάτι διαδοχή αιτίων που η κάθε αιτία είναι συνδεδεμένη με μιαν άλλη αιτία και προκαλεί ένα αποτέλεσμα, οπότε όποιος γνωρίζει τους κρίκους που συνδέουν τις διάφορες αιτίες με τα διάφορα αποτελέσματα, αυτός θα μπορεί να προλέγει και κάθε μελλοντικό γεγονός. Τέλος η φύση, η τρίτη πηγή της μαντηΐκης κατά τον

Ποσειδώνιο, βασίζεται στην έκσταση και τα οώνια, επειδή η δύναμη της ψυχής είναι απείρως μεγαλύτερη σταν χωρίζει από το οώμα και τις αισθήσεις, βλέποντας ότι είναι αόρατο. Υπήρχαν ειδικά ονειρομαντεία, όπως το περίφημο του Αμφιαράου και του Τρφοφώνιου στο οποίο ο αιτίτης κατέβαινε σ' ένα όρυγμα κι εβγάζει μόνος του το χρησόμ. Προηγούνταν νηστεία και γενικά έντονη ψυχολογική υποβολή, το δε οώνιο που έβλεπε εθεωρείτο ως το μηνύμα απάντησης στο αιτήμα. Κατά τον Όμηρο τα οώνια στέλνονται από το Δία και είναι ειναι βεία, είτε είναι απατηλά και κατά συνέπεια ολεβρία. Κατά τον αρχαίο ποιητή υπάρχουν δύο πύλες από όπου πέρνανται τα οώνια. Η μια είναι από φλύτια από όπου βγαίνουν τα απατηλά και η άλλη από κέρατο από όπου βγαίνουν τα ολεβρίνια. Ο «δήμος ονειρών» τοποθετείται μεταξύ του πραγματικού κόσμου και του κόσμου των νεκρών, στο λιθάδι με τη ασφοδελί ή όπου κατοικούν οι ψυχές, καθώς γράφει η Οδύσσεια. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο, επειδή τα οώνια είναι κοντά στα ωμάτια των ονειρών, ο «δήμος ονειρών» τοποθετείται στην προσώπου. Η πίστη στη συμβολική κι αποκαλυπτική γλώσσα των ονειρών οδηγήσει στην ονειροκριτική, που αναπτύχθηκε στην αρχαιότητα πάρα πολύ και υπήρξε μια πλουσιότατη φιλολογία. Ονειροκριτικά έγραψαν ο Αντιφώνος ο Αθηναϊκός ή τεραποστός, ο Δημήτριος ο Φαρλέρες, ο Αντίπατρος, ο Αλέξανδρος ο Μύνυδος, ο Αρτέμιος ο Μιλάνιος, ο Γερμίνος ο Τύριος, ο Αρτεμίδωρος που το «Ονειροκριτικόν» του συμβέκει σε 5 βιβλία. Το οποίο απέτιμη εμπειρία, οδήγησε στην «τεχνική» αναζήτησης πληροφοριών μέσω των ονειρών. Και η μέθοδος αυτή είναι η «**εγκύρωση**» (Incubation), που γίνεται σε ειδικούς τόπους (οπλαία, χάραστα της γης, ιερά) όπου ήταν δυνατή η επικοινωνία με τους νεκρούς, τα χθόνια πνεύματα, ή τους θεούς, μιας και τα χάραστα της γης αποτελούν για την αρχαική αντιλήψη μια πολύ προς τον κάτω κόσμο. Παραλλαγή αυτής της μαντηΐκης είναι η «**νεκρομαντεία ή νεκυομαντεία**» που αναπτύχθηκε στα λεγόμενα ψυχομάντεια, η ψυχοπομπεία, όπως ήταν το περίφημο του Ταινάρου, μέων ειδικών προσώπων που λεγόντουσαν ψυχαγωγοί (αυτοί που οδηγούν τις ψυχές των νεκρών πάνω) και η άλλη τελετουργία λεγόταν ψυχαγωγία.

Πράγα ψυχαγωγίας είναι η περίφημη κάθιδος του Οδυσσέα στον Άδη, για να πάρει πληροφορίες για το τι γινόταν στην Ιθάκη, όπως πράξη ψυχαγωγίας είναι και η αρχή των Περσών του Αισχύλου, όπου οι Πέρσες ανακαλούν την ψυχή της Ατοσσας για να πληροφορθούν τα νέα από το στρατό τους στη Σαλαμίνα. Αναντίρρητος ο σημαντικότερος κλάδος της έντεκχνη μαντείας είναι η **ορνιθομαντεία ή οιωνοκοπία**, η οποία στηρίζεται στην εδήνηση της πτήσης των πουλιών, ή των κρωμών τους ή των συνδυασμών που κάνουν κατά την ώρα της πτήσης. Φαίνεται πως υπάρχουν πολλοί λόγοι για να πιστεύουν ότι τα πουλιά είναι φορεί μαντικών μηνύματων. Κατ' αρχήν τα πουλιά πετάνε φύλλα στον ουρανό, όποτε βλέπουν τα πάντα ενώ παράλληλα είναι κοντά στους θεούς και διατρέχουν τους δρόμους που συνενώνουν το φυσικό κόρμι με τον υπερφυσικό. Σα μια πρώην εποχή, όταν ο άνθρωπος δημιουργούσε τη γλώσσα, βλέννας να ονομάσει τη δική του οώμα και να την ξεχωρίσει από μιαν άλλη ανθρώπινη ορδή, πήρε τα ονόματα από τα ζώα, τα πουλιά ή τα δέντρα (είναι η λεγόμενη τοπεμήκη φάση) κι αυτά με τη σειρά τους αποτελούνται αντικείμενο λατρείας (ωλατρεία). Το γεγονός ότι μετά από την ζωομορφή φάση των θεών, κατά την ανθρωποποίησή τους, έχουν θεούς που ανακράπτουν την προηγουμένη μορφή τους προς τους πιστούς, όπως π.χ. η Αθηνά που επιφανεύεται ως κουκουβάνια, ο Διος αετός, η Αφροδίτη περιστρέπει, η Ήρα ως αγελάδα, ο Ποσειδώνας ως λόγο, συντελέσται αποφασιστικά στην εδραίωση της αντιλήψης ότι τα πουλιά γνωρίζουν το άγνωστο εξαιτίας των υπερφυσικών ιδιοτήτων τους. Τέλος, ένας πολύ θαυμακός παράγοντας για την πίστη ότι τα πουλιά είναι φορεί μαντικών μηνύματων, είναι το γεγονός ότι ορισμένα πιπήνα είναι προσγεύονται φυσικών φαινομένων π.χ. τα αποδημητικά πουλιά που αγελέουν την άφιξη της άνοιξης, που είναι και η περίοδος της αναστάσης της νεκριμένης θλάστησης (π.χ. χελιδόνια, γερανοί) κι απ' αυτό κατά τα φαινόμενα έλκουν την καταγγέλια τους τα χελιδόνια και τα κορωνιόπιστα. Όλα τα πουλιά δεν εθεωρούντο μαντικά. Το κατ' εξήχη μαντικό πηνύ ήταν ο αετός, το συμβόλο του Δια, και ανάλογα από πού ερχόταν εργμενώταν ως αίσιος ή απαισιός οινών. Αν ερχόταν από δεξιά (δεξιός όρνις) δηλ. από την ανατολή, τότε ήταν καλό σημάδι, αν αντίθετα ερχόταν από αριστερά. δηλ. από τη δύση που εί-

ναι το σκοτάδι και ο χώρος του θανάτου, τότε ήταν κακό σημάδι. Γι' αυτό έμεινε μέχρι σήμερα και η φράση «εύχομαι να σου πάνε όλα δεξιά», από τον δεξιό όρνι.

Άλλος κλάδος της μαντικής είναι η **κληδόνυμαντεία**. Η λέξη κληδών (ο νεοελληνικός τύπος είναι κληδόνας) προέρχεται από τη ρήμα καλώ και σημαίνει τη φωνή, κυρίως τη θεική φωνή, και κατ' επέκταση την προφητεία. Σημαίνει την προφητεία που προέρχεται από μια φράση, μια λέξη, η οποία φθογή ή μια φωνή που ακούγεται τυχαία και προμηνύει ακριβώς αυτό που λέει. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση μιας δύολων στο παλάτι του Οδυσσέα, που ακούγοντας μια βροντή του Δίσ, ευχέται νάνο το τέλος των μνηστηρίων, ευχή που ακούει με χαρά ο Οδυσσέας ως κλεψύδρα. Πιστεύων πως το υπόβαθρο αυτής της μαντικής βρίσκεται στη ψυχολογία την ανάγκη που έχουμε να ταυτίζουμε μακιγκή την επιθυμία μας με τη ζωή. Αποτελεί στην ουδία μια παραλλαγή την μαγικού υπόβαθρου της ευχής ή της κατάρας, με τη διαφορά όμως, ότι αντί να την πούμε εμείς που έχουμε λόγη και συμφέρουν, την κάνει κάποιος άλλος τυχαίο και σχέσοτε με εμάς, όποτε αφού δεν προέρχεται από τη δική μας βούληση είναι απαλλαγμένη από το στοιχείο της εκ των πρότερων γνωστής και του πρωσιού συμφέροντος και συνεπώς είναι δεικό οπιδό και αποκτά αεία αντικειμενική. Ως τυχαίο, αποτελεί έκφραση θεικού προμηνύματος. Στο δάθος φυσικά κρύβεται η πόλη στη μαγική δύναμη της γλώσσας, που εκφράζεται απ' τη μάτι την προσδοκία και από την άλλη την πίστη, ότι με τη λέξη θα επέλθει και η πραγμάτωση, μιας και η γλώσσα έχει την ικανότητα να υποκαθιστά τα πράγματα και με τα λεκτικά σύμβολα τους δίνει υπόσταση σε ένα άλλο επίπεδο. Εξάλογο δεν είναι τυχαίο ο τόπος σε πολλές θρησκείες και μυθολογίες ο λόγος παιει καθοριστικό ρόλο με τις μαγικές άλειψης η προστασή. Οι αρχικοί Αγύπτιοι πίστευαν πως τα μικρά παιδιά είχαν προφητικές ικανότητες και γι' αυτό προσταθούσαν μαντέψουν το μέλλον από τη λόγια τους, ίδιως όταν αυτά έπαιζαν σε ιερούς χώρους. Δεν έριξε ποτέ τολμηρό είναι να πει κανείς ότι μιατίς μιατίς και η ψυχανάλυση χρησιμοποιεί υπό μιαν έννοια τη μέθοδο της «ιατρικής μαντικής» (αν πιέτεται ο χαρακτηρισμός) αποκρυπτογράφωντας τα απωβημένα, είτε με την ανάλυση των παραδρομών της γλώσσας, που πιθανόν να υποκρύπτουν καταπιεσμένες απωβημένες επιθυμίες, είτε με τη μέθοδο του

ελεύθερου συνειρμού, όπότε το άτομο λέγοντας ότι του έρθει στο μωλό, μπορεί να εκφράσει αυτό που αναδύεται από το χώρο του αυστινείδητου.

Διοσμήμια λέγονται τα μετεωρικά φαινόμενα όπως η βροχή, ο κεραυνός, η αστραπή που εκλογμένωνται ως σημάδια του Δίσ, εσ ύου και η συνομασία. Οι ενδόθιοι σύμβολοι, δηλ. οι τυχαίες συναντήσεις στο δρόμο θεωρούνται επίσης μαντικό μήνυμα, γι' αυτό και σημερινού λαος μας το συναντάπτει με ορισμένα πρόσωπα τα οποία θεωρεί μηνύματα κακά. Ο λεικνήραφος Ηαύκιος τη λέξη σύμβολος την ταυτίζει με τη λέξη οιωνώς, **Στους παλμούς** (στην «επιστήμη παλμούμ») ανήκουν όλες εκείνες οι αυτόματες ακούσεις κινήσεις του σώματος, όπως τα παιέμνια του ματιού, το βουδίωμα του αυτιού, το φτέρνισμα, ο λόγηνγας κλπ. Ο Αναινείας γράφει ότι τους πτωμάρις (το φτέρνισμα) τους προσκυνούντων ιερούς, προφανώς γιατί θεωρούνται ότι κάποιο «πνεύμα» ή κάποιος θεός μπήκε μέσα στο σώμα και εκφράζεται εών από τη θέληση του ατόμου μας και το φτέρνισμα είναι μια ακούσια αντανακλαστική ενέργεια. Με τον ίδιο τρόπο θεωρούσαν και το λόγινγα θεικό μήνυμα, γιατού και οι σύγχρονοι νεοελλήνες επικαλούνται το Χριστό, ενώ στα φτέρνισμα ζητάνε τους πούμενες όπως είναι αριθμός για να μαντέψουν ποιο πρόσωπο τους θυμήσης, όπως τους τρέων το χέρι λένε να πάρουν λεφτά κι σταν θυμίζει τ' αυτή τους λένε πως θα ακούσουν κάποιο μήνυμα. Στην ουδία πρόκειται για την αντίληψη ότι κάποιος πνεύμας έχει μπει μέσα τους και μιλάει, όπως στην περίπτωση των εγγαστρίμυθων που τους θεωρούσαν προφήτες και τους ονόμαζαν Ευρυκλέας ή στερνομάντες, η τους δραδύλωσης που νόμιζαν ότι ο Θεός του ανακόπτει τον κανονικό ρυθμό ομιλίας και γι' αυτός έπειτα από την Παλαιά Διαθήκη, ο Μωυσής ήταν δραδύλωσος και μάντης. Οι **οράδες** (εξωτερικές ή εσωτερικές) που είναι είναι αυθόρμητες είτε προκαλούνται τεχνητά μέσω παραθησιαγόνων, αποτελούν μορφή μαντικής, όπως μαντική θεωρείται και η εκτοκτήνη αποκόλυψη και η προφητική μανία, ο ενθουσιασμός που όπως γράφει ο Πλούταρχος «ως γέρμηνουν τό πνεύματος πληρωθείν έμφρον δέ το φροντίσως, ούτας τοιούτων άσλος ψυχής ένθουσιασμός ώνθουσε μετοχή και κοινωνία θειοτήτων δυνάμεως». Ένθουσιασμός δέ το μαντικόν έξι Απόλλωνος και κατοχής, το δέ βακχείον έξι Δικαιουού... φροντίσθιτος Σοφοκλής». Οι κλάδοι της επαγγελματικής μαντικής

με διάφορα μέσα και τρόπους είναι πάρα πολλοί. Αναφέρω ενδεικτικά την αλεκτρομαντεία, την αριθμομαντεία, την κληρομαντεία, την αστραγαλομαντεία, τη ραψωδομαντεία όπου γράφοντας στήχους του Ομῆρου ή του Βιργίλιου ή και της Βίθου και μετά επιλέγοντας ένα στίχο στην τύχη, η ανοίγοντας στην τύχη μια σελίδα και σ' όποιον στίχο έπειτε το μάτι, αυτός αποτελούσε το μαντικό μήνυμα (πρβλ. την περιφημη Ομηρομαντεία), την αξιονόματεία, τη σφρανδουλομαντεία, την κοκκινομαντεία από τα σχήματα που κάνει το αλεύρι πάνω στο κόκκινο. Ανάλογη μορφή μαντικής είναι η σύγχρονη καφεμαντεία, με την καφετζέου που ερμηνεύει τα σχήματα από τα κατακάθια του καφέ. Άλλες μορφές είναι η δακτυλομαντεία, η υδρομαντεία, η λεκανομαντεία, η κατοπτρομαντεία, ίσως από το γεγονός ότι το κάτοπτρο, η πτυχή και το νερό που καθρεφτίζει παρουσιάζει ένα διπλό «φαντασματικό». Η λεκανομαντεία στην οποία έρχονται μέσα ανθρωπικά φτιαγμένα με ζυμάρι ή κερί, όπως και οι περισσότερες από τις μορφές μαντείας που αναφέραμε, είναι καθόρα μαγικές μέθοδοι.

Οι μέθοδοι μαντείας δι' εμπύρων (εμπυρομαντεία) ήταν πολλές και σχετίζονται με τη θυσία, με τη στάση του ζώου, με τα σπάλαχτα του ον-ήταν σε ορθή στάση, αι έλειπαν, αν ήταν διπλά κλπ., με το αίμα, με τον καπνό όπως είναι η περιφήμη ιστορία της θυσίας του Άθελ και του Κάιν. Ανάλογα με το αντικείμενό τους, οι μορφές μαντικής λέγονται σαν **σπλαγχνοκοπία, αλευρομαντεία, αλφιτομαντεία, κριθομαντεία, φωσκοπία, λιθανοματεία, ρωμοπλατοκοπία** (που κάνουν μέχρι σημερινούς Ελλήνων τσαπάνω), **η πτωτοκοπία, καπνοκοπία, ιεροκοπία**. Στην επαγγελματική μαντική ανηκούν και εκείνοι οι κλάδοι που μαντέψουν από έκτακτα ή τακτικά φυσικά φαινόμενα όπως είναι οι εκλειψίες, οι διάπτοντες αστέρες, οι πλημμύρες, οι άνεμοι (ανεμορφοπία), τα νέφη, (από τα σχήματα τους η λεγόμενη νειφομαντεία). Η **αστρολογία** αναπτύχθηκε από τις παρατηρήσεις των αστρών, αρχικά για τον προσδιορισμό των εποχών και κυρίως την προβλέψη των πλημμυρών του Νείλου και του Ευφράτη, που είχε τεράστια σημασία για τη γεωργία και την επιβίωση των Αιγυπτίων και των Βαβυλωνίων. Αργότερα, με την επινόηση του ημερολογίου για την προβλέψη των εποχών ή του καιρού, οδηγήθηκαν στην «πρόβλεψη» του μέλλοντος των ανθρώπων. Η αστρολογία αρχικά ήταν η επιστήμη της

αστρονομίας και σιγά σιγά όταν συνδέθηκε ένα μέρος της με τη μαντική, κατάντησε μια «διεστραμένη αστρονομία». Στη ρωμαϊκή ιδιαιτέρα εποχή πήρε τέτοια τεράστια έκταση παραμερίζοντας κάθε άλλη μορφή μαντικής, ώστε για χίλια χρόνια αποτέλεσε τη μεγάλη χώμαρα της ανθρωπότητας, θεωρώντας ότι όλα τα γήνια εξαρτώνταν από τα ουράνια σώματα εξαιτίας μιας συμπάθειας, όπως γράφει χαρακτηριστικά ο Φίλιππος ο Ιουδαίος. Η αστρολογία, που θεωρήθηκε «εξοχώτατη και πάσις επιστήμης δεσπόσιν», έδικτουσε διστυχώς και σήμερα να ασκεί σπιναντική επίδραση μέσω των περιοδικών πλάτειάς κυκλοφορίας, των εφημερίδων, ακόμη και της τηλεόρασης που έχει εκπομπές για τα ζώδια. Τα προληπτικά άτομα έδικτουσε θεωρούνταν και σήμερα να ασχολούνται με τα ωροσκόπια και να πλουτίζουν τους «αστρολόγους». Η αειμένη ψυχολογική παρατηρητικότητα, οδηγήσει και σ' έναν άλλο κλάδο μαντικής βάσει των φυσιογνωμικών χαρακτηριστικών του ανθρώπου (μορφοσκοπία). Παράλληλα η μαντική αυτή, ενισχύθηκε από την πίστη που στο σώμα και στο πρόσωπο του κάθε ανθρώπου απεκονίζονται οι μελλοντικές φάσεις της ζωής του, γεγονός που ακόμη δρίσκει μεγάλη απήχηση σε καθηστηριμένη ή προληπτικά άτομα. ή άτομα που βρίσκονται σε κάποια δύσκολη ψυχολογική φάση και οδηγούνται στους χειριμάντες να τους πουν τη «μοίρα τους». Κλαδοί αυτής της μαντικής είναι η μετυποκοπία, η χειροκοπία και η χειρομαντεία, η υνοχαραντεία.

Μια άλλη περιεργή μορφή της μαντικής είναι η θεοκριαία. Μια μορφή θεοκριαίας είναι εκείνη κατά την οποία ο Θεός ή το Θεό άρεταινα να δεχτεί τον ένοχο. Μορφές μαντικής που έλκουν την καταγγελή τους απ' αυτού του είδους τη θεοκριαία, είναι οι περιπτώσεις που αναφέρει ο Παυσανίας για τη λίμνη της Ινώς στην Επίδαυρο Λιμνῷ, όπου στη γιορτή της ἔρριχναν ζυμαρικά από κριθαλέων κι αν το νέρο τα έπαιρνε κάτω, τότε ήταν αίσιο σημάδι, ενώ αν τα ἔγναζε εθεωρείτο σημάδι κακού. Παρόμια μορφή μαντικής ασκούνταν και στην Αίτνα, όπως αναφέρει ο ίδιος συγγραφέας. Η δεύτερη μορφή θεοκριαίας είναι εκείνη κατά την οποία ο ένοχος που μπαίνει στο νέρο για να κρεβεί υδείται. Θυμίως την εβραϊκή μεθόδο ελέγχου της μοιχείας με το περιφόρμο ύδωρ της ελεγγέντως ή έλεγμου που περιγράφεται στους Αριθμούς (5.11-31), μεθόδο που εφάρμοσαν τόσο στον Ιωσήφ όσο και στην γυναι-

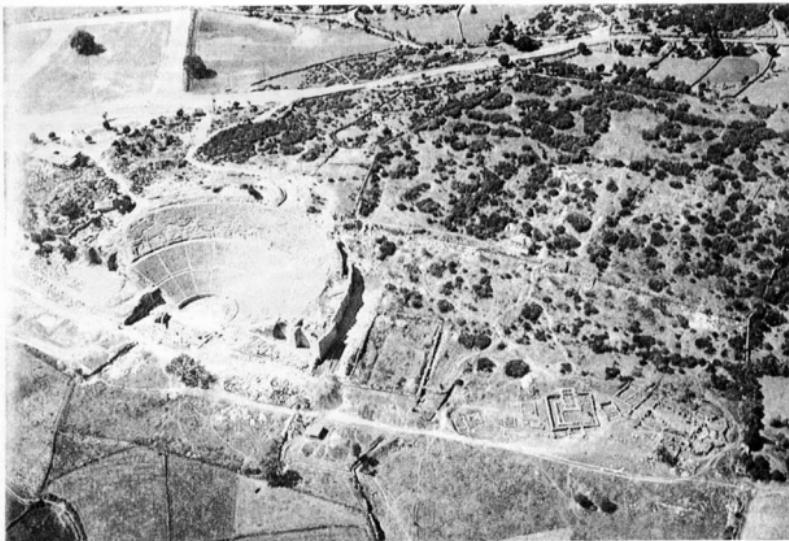
κα του Μαρία, που ήταν έγκυος πριν ακόμη τον παντρευτεί όπως γράφουν τα Απόκρυφα Ευαγγέλια και όπως δείχνουν πλήθος εικονογραφικές παραστάσεις στη βυζαντινή αγιογραφία, που θεματογραφικά αντλούν από τα Απόκρυφα. Και στην Κορινθία, τη αγενία των ιερεών της Ευρυτένου Γης, δοκιμαζόταν με πόση αιμάτως ταύρου όπως γράφει ο Παυσανίας και ο Αχιλλεύς Τάιος. Τέλος, ένας ειδικός κλάδος της μαντικής είναι η Θεορυία, που είναι «μαγεια προσαρμοσμένη σ' ένα θρησκευτικό ακόπτο» όπως γράφει ο DODDS και στηρίζεται σε μια μποτιθέμενη αποκλιψη θρησκευτικού χαρακτήρα. Δύο είναι οι βασικοί κλαδοί της Θεορυίας:

- 1) Η θεοτεκτική που έχει σαν σκοπό βασικά τον καθαγιασμό και το ζωντάνεμα των αγαλμάτων των Θεών για να πετύχουν χρησιμότης, ένα είδος δηλ. θεωρίας που φερνεί έναν θεό σε μιαν άψυχη υπόδοχη, σε έναν άψυχο «δοχεῖο» όπως είναι τα κούφια (τα κοίλα) αγάλματα. Θυμίζω πως στο Μουσείο του Λαύρου, στην αιγυπτιακή συλλογή, υπάρχει μια μάσκα που έλια που παριστάνει το κεφάλι του Θεού Ανουβί - τακάλι και το οποίο έχει κινητή αιγαίνων που σημαίνει ότι επέτρεπε στον ιερέα να την κινεί και να μειωτεί με αυτό τον τρόπο το Θεό Ανουβί, που μίλουσε και προφήτευε. Ο αριθμός των ιερέων και των ιερεών, που έφεραν παρόμοιες μάσκες θεοτητών, πήρε περστάσι έκσταση στο τέλος της Νέας Δυναστείας και το έθιμο αυτό έπιληψηκε πολὺ στην εποχή των Πτολεμαϊκών και των Ρωμαίων. Παρόμιο κούφιο αγάλμα που «μιλούσε» υπήρχε και στο μαντείο του Θεού Ρα-Χαραμάκι.
- 2) Η πνευματική κατοχή που αποκεπει στο να εναρκωθεί ο Θεός προσωπιά μέσα σ' έναν άνθρωπο. Ο κλάδος αυτός παρουσιάζει μεγάλη ομοιότητα με το σύγχρονο πνευματισμό.

Ζουν το σαμάνα είναι η διπαρουσία, η προφητεία και η μαγική θεραπεία.

Τα Μαντεία

Μαντείο, όπως το ορίζει ο Parke, είναι ο τόπος όπου ένας ιδιώτης ή μια πόλη (δηλ. ένα κράτος) μπορούσε να προφέψει για να ωρτήσει κάποιο θέρο για ένα ζήτημα, η δε τυπική και επίσημη απάντηση λέγεται χρηματός. Σε πολλές περιόδους και για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, τα μαντεία και οι χρηματά έπαιξαν τεράστιο ρόλο στη ζωή του αρχαίου κόσμου. Ιδιαιτέρα στη φάση του ελληνικού αποκαίσματος, κατά τον οποίο το Μαντείο των Δελφών έπαιξε σημαντικότατο ρόλο. Ήδη στα χρόνα της ομηρικής, οι μάντεις φαινεται ότι αποτελούσαν επαγγελματική τάξη που συγκαταλέγονταν στους δημιουργούς, σ' αυτούς δηλ. που προφέψει έργο στο δημό δημιουργός από τη λέξη δημάσιος που σημαίνει στο δημό, στο λαό, δημάσιος, κοινωφελής και τη λέξη έργο. Το αρχαιότερο γνωστό μαντείο της Ελλάδας είναι της Δωδώνης, κάπου 20 χιλιόμετρα έβεν από τα Γιάννενα, κοντά στο όρος Τόμαρος. Είναι το μονό μαντείο που αναφέρει ρητά ο Ομηρός (Ιλ. 16.233-235 και Οδ. 14.237 και 19.296-299). Εδώ λατρεύονταν ο Ζεύς Δωδώναιος που λεγόταν και Πλειαδικός (γεννόντας που δείχνει την αρχαιότητά του) από τους Σέλλούς που είχαν τη συνήθεια να κοιμούνταν κατάχαμα (χαμαίενιν) και να παραμένουν με άπιλτα ποδιά (ανιπότοπος) προφανώς για λόγους τελεστουργικούς, μας και τη Γη έθεωρεται η πηγή της μαντείας και κατά συνέπεια η επιφή με αυτή τους έδυne από την ικανότητα. Η γη είναι η δύτεινα της ζωής και στα σπλάχνα της κρατεί τους νεκρούς, άρα γνωρίζει τα πάντα. Ο Ομηρός τους χαρακτηρίζει υποφέται και όχι προφήτες. Προφήτες είναι αυτοί που μιλάει εκ μέρους κάποιου θεού, ενώ υποφήτης, όπως πολύ εύστοχα παραπτηρώνται οι αρχαίοι σοχιλαίτες, είναι εκείνοι που προτείνει μιαν ερμηνεία. Ο Δωδώναιος Ζεύς λατρεύοταν σε μια ειδική φύση, δηλ. βαλανιδιά, που εβεβαιότο από τα πρώτα δέντρα που έδωσαν τροφή στους ανθρώπους. Ως πρέπει να σημειωθεί ότι κατά το τοπικό στάδιο έχουμε την ανάπτυξη της δενδροφλατεριας, που τόσο μεγάλη σημασία είχε στη μνημική θρησκεία όπως προκύπτει από πλήθη δακτυλιόλιθων. Άλλης επιβεβαίη η δρυς είναι από τα ποι κεραυνόπληκτα δέντρα να σχετίζεται ακριβώς γι' αυτό το λόγο με το Δια, το Θεό του

κεραυνού και γι' αυτό θεωρήθηκε ιερό και μαντικό επειδή «κατέχοταν» απ' αυτόν. Η παράδοση αναφέρει ότι η φωνής μιλούσε. Τα σώματα της χρησμοδίας δεν ήταν μονάχα το θρόνο που έκανε η φωνής ή το τρίγμα της αλλά και η πτήση τριών περιστεριών που την ερμήνευαν τρεις γρίες γυναίκες που λέγονταν «πελειάδες». Ένας τρίτος τρόπος μαντικής στη Δωδώνη ήταν το περιφρόνιο «χαλκείον». Επροκειτο για ένα χάλκινο δοχείο που πάνω του στεκόταν ένας ανδριάντας που κρατούσε χάλκινο μαστίγιο, αφέρωμα των Κερκυραίων. Εξ ου και η παρομία «Κερκυραίων μάστιξ», που ήταν τριπλή και αλιευτική και είχε πάνω της δέμενούς αστραγάλους, οι οποίοι με το φύσιμο του ανέμου χτυπούσαν το ηχείο συνεχών που αφήνε ήχους μεγάλης διάρκειας, που ωσπου να σθίζουν μπορούσε να μετρηθείς ως το τετρακόδιο καβδίς γράφεται ο Στράβων. Όμως, ο αρχαιότερος τρόπος μαντικής ήταν η υποβολή μιας απλής διαζευκτικής ερώτησης (π.χ. αν πάω εκεί θα γίνει ήδη έκεινο, να παντρεύεται ή όχι κλπ.) και το μόνο που έκραναν οι Σελλοί ήταν να πουν αν ο Θεός επιδόκιμας ή αποδοκίμας το ένα σκέλος της ερώτησης. Η απάντηση φαινόταν έβγαινε με κλήρο, αν το κουκί ήταν άστρο

τότε σήμαινε ναι, αν ήταν μαύρο τότε σήμαινε όχι. Στο Μουσείο των Ιωαννίνων αξίζει να δει κανείς πλήθες τέτοιων ερωτήσεων για καθημερινά θέματα της ζωής τους προς το μαντείο της Δωδώνης.

Φαινεται ότι ο Ομήρος γνώριζε και το **Μαντείο των Δελφών** που ήδη κάτοχος του ήταν ο Απόλλων. Παλαιότερα όμως, πρώτος κάτοχος ήταν η «πρωτόμαντις Γαία», μετά η κόρη της Θέμις, τρίτη η Φοίβη, μια τιτανίδα και θυγατέρα της Γης κι αυτή το έδωσε σαν γενεύλινο δύορο στο Φοίβο. Φαίνεται, από την παράδοση που παραδίδεται ο Ευριπίδης, ότι ο Απόλλων δεν πήρε ειρηνικά το μαντείο από τη Γη, αλλά μετά από σύγκρουση κι αφού σκότωσε το φίδι (το δράκοντα ή θύμανα) που προσωποποιούσε τη Γη και ήταν φρουρός του χαματού όπου βρίσκονταν το ονειρομαντείο. Η γιορτή Σεπτέμβριον και τα Νύκια, αποτελούν ανάμνηση τελετουργών που δηγουόνταν αυτή τη σύγκρουση και αλλαγή στην κατοχή, που πιθανόν να αντανακλά ένα πραγματικό προϊστορικό γεγονός. Την επιβολή δηλ. των επιθλύμων πατριαρχικών φύλων στο ιθαγένες «μητριαρχώμενο» στοιχείο. Παρά τη νίκη όμως του άνδρα θεού, θλέπουμε να ανακραυτούνται αρκετά στοιχεία από την προηγουμένη τάξη

πραγμάτων στον κοινωνικό και θρησκευτικό χώρο. Χαρακτηριστικό είναι ότι ο ενδιάμεσος (medium) του Θεου είναι μια γυναίκα, η Πυθία, καθώς και μια σειρά στοιχεία που δειχνούν αμεσοποίηση των Δελφών με τη μητριαρχική μινωική Κρήτη (ημερολόγιο, ομφαλός κλπ.). Η Πυθία, ο προφητικός ενδιάμεσος των Δελφών, αρχικό ήταν γεαρή παρέβα αλλά όταν κάποια βιάστηκε από το Θεοσασάλο Εχεκράτη, νομοθέτησαν τα χρέη της Πυθίας να τα εκτελούν γυναίκες που έπειρασαν τα 50, αν και υπνόντουσαν ως παρένοι. Χρημαδούστούσε μέσα από το άδυτον μια φορά το χρόνο. Κάτια την επέτειο της γέννησης του Απόλλωνα στις 7 του μήνα Βύσιου, αλλά αργότερα προφίτευε κόθε μήνα την έβδομη μέρα. Ο Φλασελέρι εικάζει ότι ειδικές προφητικές μπορούσαν να γίνουν και άλλες μέρες, εκτός από τις αποφράδες κι ότι πιθανότατα η Πυθία έδινε απαντήσεις με κλήρο οποτεδήποτε. Φάνταζε να μέρα να ήταν αισιά. Οι ερωτήσεις απευθύνονταν τόσο από πόλεις-κράτη που προσγούνταν, δύο και από ιδιώτες κι αφορούσαν οποιοδήποτε ζήτημα. Οι Πυθίες δέν πρόδεχονταν από αριστοκρατικές οικογένειες, αλλά τις περισσότερες φορές ήταν κόρες φτωχών και ασημών γεωργών. Όταν

το μαντείο έφτασε στην πλήρη ακμή του υπήρχαν τρεις Πυθίες, απ' τις οποίες η μια εφεδρική, Πιθανόν η Πυθία να μιλούσε αφού δρισκόταν σε βαθεία έκσταση, μέσω μιας δυναμικής υποβόλης, που όπως στον υπνωτισμό θα εκτόπιζε προσωρινά την κανονική της προσωπικότητα όπως γράφει χρακτηριστικό ο Ράρκε. Καθόταν πάνω σε ένα τρίποδο, αφού προηγουμένα είχε περάσει μια προκαταρκτική καθαρτική τελετουργία. Έπινε νερό από την Κασσοτίδα πηγή, μασούσας δάφνη, υποκαπνίζοταν και στον δρισκόταν σε κατάσταση έκστασης, ψελλίζοντας πιθανότατα λέξεις ακατανότες και ασυνδέστιες, τις οποίες όμως το ιερατείο και συκεκριμένα οι υποφέρια χρημοποιούσαν για διατυπώσουσαν τελικά το χρηματό, με μεγάλη περισύσταση και τέχνη συνήθως έμμετρα, ήταν ώστε να υπάρχουν περισσότερες από μια ερμηνείας και μάλιστα πολλές φορές αντιθετικές, γι' αυτό και ο Απόλλων λεγόταν Λοξίας. Η Πυθία έμπαινε στο άδυτο μονάχη φύου οι ιερείς της το επέτρεψαν, μετά τη διαπιστώση ότι ο Θεός ήταν εκεί. Κι αυτό γινόταν με μια δοκιμασία. Εφέρναν μπροστά στον Απόλλωνα μια λατρευτική γίγαντα και τη ράντισαν με κρύο νερό κι αν το όωσε άρχιζε να τρέψει, τότε αυτό σήμαινε πώς ο Θεός ήταν παρών κι η Πυθία θα έτρεμε κατά την ένθυσιασμό όπως η κατοίκη. Στο άδυτο δεν επιτρέπονταν να μπει καμιά γυναίκα, όπως και το μαντείο δεν επιτρέπονταν να το συμβάλευσουν γυναικες, παρά μόνχα μέσω ενός ανδρά μεσολαβητή. Ο αιτητής συνοδεύεταν από τους ιερείς που τον συμβάλευαν τι να κάνει, από τον πρόδεον, τον τοπικό δηλ., αντιπρόσωπο της πόλης του στους Δελφούς. Οι ιερείς έκαναν τη θυσία δοθουμένου, ιωάς από τους Οσιούς, ο δε προφήτης έπαιρε είτε γραπτά είτε προφορικά το ερωτήματά του τα υπεδέχονταν τα ίδια. Καθώς φαινεται, ούτε ο προφήτης ούτε και ο αιτητής την έθελαν. Δεν ξέρουμε κατά πόσο άκουσε τα ψελλίσματα της Πυθίας, που ήταν σε κατάσταση μανικής κατοχής, κρύαγαζε. Ο προφήτης ήταν υπεύθυνος για την αποκρυπτογράφηση της απάντησης του Θεού κι τη μετέφερε σε εξάμενους στίχους. Υπήρχε και μια εναλλακτική μέθοδος μαντικής με κλήρο (ἀστρα) και μάυρα κουκιά σε ερωτήματα διαζευκτικού τύπου. Ένα αντίγραφο του χρημάτου δινόταν στον αιτητή, κυρίως εφόδους εκπρωτωπούσε πόλη και κατά συνέπεια θα έπερπε με μεταφέρει πιστά τα λόγια του Θεού κι ένα δεύτερο κρατιόταν στο ζύγαστρον, το Δελφικό αρχείο.

Εκείνοι που πήγαιναν να ρωτήσουν το Θεό και στέλνονταν από τις πόλεις λεγόντουσαν **Θεοπρόποι**. Οι Δελφοί αξίωναν την πρώτη θέση, αλλά το δικαιωμα της προτεραιότητας δινόταν σε πόλεις ή και σε άτομα, κι αυτό λεγόταν **προμαντεία**. Στη Σπάρτη οι Θεοπρόποι ονομάζονταν **Πύθιοι**, ήταν δύο και οι οπίζονταν απ' ένα δημόσιο ταμείο μαζί με τους βασιλείς. Για να συμβάλευτονταν το μαντείο κατ' αρχήν έπειτα να προσφέρουν το πέλανο, που αρχικά ήταν μια θρησκευτική πίττα κι αργότερα αντικαταστάθηκε απ' χρήματα που οποια ώμας εξακολουθήθηκε να λέγονται **πλέναοι**. Οι Θεοπρόποι έκαναν καθαριό στην Κασταλία πηγή και πρόσφεραν θυσία. Ο Φλασελέρ οπρεπώνει ότι η τιμή σε χρηματα για τη συμβούλη του μαντείου για μια πόλη ήταν 11 φορές μεγαλύτερη από τον ίδιωτο.

Οι Δελφοί αποτελούσαν εκπληκτικό κέντρο πληροφοριών και ήταν δικτυωμένοι με ολόκληρο τον τόπη γνωστό κόσμο. Θεωρείτο δε «πάντας των μαντείων» αφευδεστατοκαθώς γράφει ο Στράβων. Κι επειδή προσεφύρυναν οι αυτό κράτη, ήταν φυσικό να μην απορύουν την πολιτική επιρροή των ισχυρών, μιας και καθε ελληνική πόλη αναζητούσε την γνηματία και φωσιά ήθελε να εκμεταλλεύεται προπαγανδιστικά το μαντείο, γιατί αυτό είχε τεράστια απήχηση ψυχολογική λόγω της θρησκευτικής πίστης. Οι Δελφοί κατό των Μηδικών πολέμους μπίδων, συμβάλευσαν σε διάφορες ελληνικές πόλεις παράδοση. Κατά τη διάρκεια του Πελοποννησιακού πολέμου έκλινε προς τη Σπάρτη κι αργότερα με την άνοδο των Μακεδόνων την Τάχτηκε με το μέρος τους κι είναι καρακτηριστικό ότι ο Δημοσθένης είπε την περιφήμη φράση ότι η Πυθία φιλιππέται. Ο Φίλιππος και ο Αλέξανδρος χρηματοποιούσαν τους Δελφούς σαν πολύτιμο κέντρο πολιτικής επιρροής. Όμως, τα μαντεία άρχισαν να χάνουν την προηγουμένη επιρροή τους κι έπεσαν σε παρακήμη. Πολύ συνέβαλαν σ' αυτό οι σφιστές και ο ορθολογισμός που άκμασαν την περίοδο του διού αιώνα στην Αθήνα. Τα οπουδάστερα μαντεία, εκτός απ' αυτά τα δύο που αναφέρθηκαν, ήταν της Κλαρού, του Αμφιράου και του Τροφύσιου (ονειροποιείται), του Αμμώνος Δίος στη Λευκή Ακτή της Αιδηψού, που το επισκέφθηκε και ο Αλέξανδρος, των Βραχιδών στη Διόμεια της Μίκρας Αιας, των Ερύθρων και της Κύμης της Ιταλίας. Κλείνοντας, σημεώνων ότι η μεγάλη εξάπλωση της μαντικής και οι ευρύτερες επιβίωσεις της μέχρι σήμερα,

Ανδρέας Λεντάκης

Ιστορικός-Αρχαιολόγος

Magic and Prophecy

A. Lendakis

The various theories on magic, such as James Fraser's, Malinofsky's, Tomson's and Thorndike's, are examined in this article. The two basic principles of magic, i.e. similarity and transmission are analyzed. They are responsible for the creation of the two main branches of magic, the homoeopathic and transmissional, which combined form the sympathetic magic. The three basic elements of magic, i.e. sound, motion and instruments are discussed and their modern survivals are mentioned. The core of this article is that magic was not only a pseudo-science or pseudotechnique, as Frazer believed, that preceded religion and was expelled by science and rationalism; but it was the first science that gave birth to theater, art and to other spiritual expressions of man. Its origin must be sought in the procedure of man's humanization through language and tool making that greatly advanced human potentialities. While its survival is owned not only to ignorance but also to the immense psychological substructure of ego's defense mechanism which pursues safety and success and is affected by the duality of fear and hope. Prophecy appeared when magic reached a deadlock, therefore it is an hybrid whose ideology is defined by religion, since gods or God is the only one to know the future and reveals it to gifted persons through special signs, while its practice is determined by magic. The two kinds of prophecy, the natural or instinctive and the artistic or inductive as well as their variations are also examined. Special attention is paid to the function of oracles with emphasis to that of Dodona and Delphi, the oldest and the most celebrated ancient Greek oracles, respectively.